

Milli Eğitim Yönetimi Sürecinde Kamu Politikasının Analizi

Alper Tuncay

MEB Eğitim Yöneticisi

alpertuncay2727@gmail.com, ORCID:0000-0002-0115-3845

Yařar Dönmez

MEB Eğitim Yöneticisi

yasardvd@gmail.com, ORCID:0009-0002-2079-6256

Olçay Meral

MEB Eğitim Yöneticisi

olcaymeral1@hotmail.com, ORCID:0009-0008-7898-6566

Hakan Okay

MEB Eğitim Yöneticisi

hokay74@hotmail.com, ORCID:0009-0008-7898-6566

Özet

Eğitim yönetiminde politika analizi bir bütün olarak kabul edilirse bu bütünün anlaşılması için parçalara bölünerek ayrıştırılması ve parça veya bölümlerin incelenerek detayların ortaya konması böylece bütün hakkında fikir sahibi olma faaliyetine eğitim politikası analizi denilebilir. Eğitim sürecindeki politika analizinin başlangıç noktası, istenen hedeflere ulaşmak ve uygun sistemlerin belirlenmesini kolaylaştırmak için problemi kavramsallaştırmaktır. Bu aşama genel olarak politika problemleri ve politika seçenekleri ile ilgilidir. İçerik oluştırmada politika alanlarının odak noktasına dikkat etmek, fikir birliğini geniş ölçüde sağlamak ve hassas konularda titiz davranmak önemlidir. Analizlerde problem alanları belki hakkaniyet, eşitlik, etkililik ve etkisizlik, nitelik veya nicelik açılarından veya ekonomiye etkisi ve benzeri konulara göre gözden geçirilebilir. Politika analizi kısmen tanımlayıcıdır. Çünkü politika analizi, politikanın sonuçları vesebepleri ile ilgili iddiaları ortaya koyan sosyal ve davranış bilimlerine dayanır. Fakat aynı zamanda da normatiftir. Normatif, ekonomik ve karar analizleri kadar politikanın ahlaki değerlerini ve

beklentilerle ilgili iddiaları doğrulamak ve değerlendirmek için sosyal ve siyasi felsefenin diğer dalları ve ahlakla da yakından ilişkilidir. Politika analizinin bu normatif yönü gereklidir. Çünkü politik bilgi istenen sonuçları elde etmeyi sağlar ve tercih edilen davranış tarzı biçimlerine, değer yargılarına ve ahlakı esas alan süreçlere dayanır. Bir politika problemi gerçekleştirilmemiş bir değerdir veya bununla birlikte kamu eylemi yoluyla ulaşılabilen tanımlanmış gelişme için fırsattır. Problemi çözecek bilgi problemin çözümüne götüren başarımın değerleri ile ilgili bilgi kadar (okul güvenliği veya hayat standardı gibi) problemin önceki şartlarıyla ilgili bilgiyi de gerektirir. Politika problemleri ile ilgili bilgi politika analizinde kritik bir rol oynar. Çünkü belirlenmiş problemin yolu uygun çözümleri araştırmayı gerektirir. Yetersiz veya hatalı bilgi çok önemli bir hataya neden olabilir.

Anahtar Kelimeler: Milli Eğitim, Eğitim Yönetimi, Kamu Politikası, Politika Analizi

Analysis of Public Policy in the Process of National Education Management

Summary

If policy analysis in education management is considered as a whole, it can be divided into parts and decomposed to understand this whole, and parts or sections are examined and details are revealed, so that the activity of having an idea about the whole can be called education policy analysis. The starting point of policy analysis in the educational process is to conceptualize the problem in order to achieve the desired goals and facilitate the determination of appropriate systems. This stage is generally related to policy problems and policy options. It is important to pay attention to the focus of policy areas in content creation, to ensure consensus to a large extent and to be meticulous on sensitive issues. In the analyses, the problem areas can be reviewed according to fairness, equality, effectiveness and ineffectiveness, quality or quantity, impact on the economy and similar issues. Policy analysis is partly descriptive. Because policy analysis is based on social and behavioral sciences that make claims about the consequences and causes of policy. But it is also normative. Normative, economic and decision analysis are also closely related to other branches of social and political philosophy and morality in order to verify and evaluate the moral values of politics and claims about expectations. This normative aspect of policy analysis is necessary. Because political knowledge allows achieving the desired results and is based on preferred forms of behavior, value judgments and processes based on morality. A policy problem is an unrealized value or, with it, the opportunity for defined development that can be achieved through public action. The knowledge that will solve the problem requires knowledge about the previous conditions of the problem (such as school safety or standard of living) as well as knowledge about the values of success that lead to the solution of the problem. Knowledge about policy problems plays a critical role in policy analysis. Because the path of the identified problem requires searching for appropriate solutions. Insufficient or incorrect information can lead to a very important error.

Key Words: National Education, Education Management, Public Policy, Policy Analysis

Giriş

Çeşitli yazarlar politika analizine farklı açılardan yaklaşmışlar fakat birbirine benzer tanımlar yapmışlardır. Örneğin Dye (2002) politika analizini birincil ve ikincil olmak üzere iki şekilde ele almakta, birincil kamu politikası analizinin üç temel özelliğini şu şekilde belirtmektedir (Demir, 2011);

- a. Kararlaştırılmış bir talimattan ziyade temelde ilgili “açıklamalar” yapmaya çalışmaktadır.
- b. Kamu politikasının sonuçlarının ve nedenlerinin anlaşılması için özgün/geçerli bir araştırma yapmaktır.
- c. Kamu politikalarının sonuçları ve nedenlerinin anlaşılmasına yönelik genel teklifler geliştirmek, test etmek ve bu amaçlar doğrultusunda güvenilir araştırma bulgularını bir araya getirme çabasıdır.

Dye (2002) ikincil politika analizini ise “hükümetlerin ne yaptığını, niçin yaptıklarını ve buyarılan şeylerin vatandaşların yaşamında herhangi bir değişiklik yapıp yapmadığını öğrenmek ve anlamak” olarak tanımlamıştır.

İkincil kamu politikası analizi kamu politikasını destekleyici birtakım analizler yapılarak ilgili kurumların tercihleri doğrultusunda neler yapması gerektiği ile ilgili olarak açıklamalarda ve tavsiyelerde bulunmaktadır (Gordon vd.’den aktaran Çevik ve Demirci, 2012, s.70).

Özgün bir kamu politikası arayışı için yapılan analiz (birincil) ile hali hazır bir kamu politikasının desteklenmesine yönelik yapılan analizlerin (ikincil) birbirinden ayrı tutulması gerektiğini ileri sürmektedir.

Ona göre birincil kamu politikası analizi sistematik ve analitik yaklaşımlar geliştirmeyi gerektirirken hali hazırda bir kamu politikasının desteklenmesi için ikna, güzel anlatım, örgüt ve sıralı aksiyoner adımların atılmasını zorunlu kılmaktadır (Çevik & Demirci, 2012, s. 70).

Dunn (2003) ise politika analizini, “sosyal ve politik felsefe, sosyal meslekler, sosyal ve davranış

bilimlerinin sağlam bulgularında metot ve bulgular kullanan bir problem çözme disiplini” şeklinde tanımlamıştır (Dunn, 2003, s. 35).

Wildavsky (1969) ise politika analizini, stratejik planlamayla eşdeğer görmüştür. Ona göre politika analizi, bir organizasyonun hedeflerinde, bu hedeflerdeki değişikliklerde ve bu hedeflere ulaşmak için kullanılan kaynaklardaki karar sürecidir (Aktaran Carley, 1983, s. 21).

Dror (1968,)’a gör ise politika analizi, karmaşık politika konularına dikkat ederek tercih edilebilir alternatif sınıflandırma ve tasarımı için bir yöntem ve yaklaşımdır (s. Ukeles (1977) politika analizinin her bir seçenek ve delili ortaya koymak ve toplamak, alternatif politika seçeneklerinin sistematik araştırması olarak dayandırılması gerektiğini söylemektedir.

Bu problemi çözme yaklaşımı bilginin sunumu ve alternatif eylem süreçlerinin sonuçlarını tahmin etme teşebbüsleri sürecidir (Uraivan, 1984). Kraft ve Furlong (2007) da yukarıdaki tanımlara benzer bir tanım yapmışlardır.

Kamu Politikasının Analizi

Kamu politikasının analizi, kamu problemlerinin etkilerinin nedenlerini ortaya koymak için gerekli verilerin toplanması, verilerin işleme tabi tutularak nitelikli bilgilerin üretilmesi ve yorumlanması aşamalarını kapsamaktadır. Bu da ekonomi, sosyal psikoloji, felsefe, siyaset bilimi gibi çok farklı disiplinlerin bir arada kullanılmasını gerektirmektedir (Matshikwe, 2004, s. 64).

Hanekom (1987) da politika analizinin değişik politika alternatiflerinin fayda ve maliyetini ölçme teşebbüsü olduğunu veya var olan politikanın etkisini değerlendirme olduğunu söylemektedir.

Ona göre kamu sektöründe politika analizi yönetim yapıları etkililik, mal ve hizmetler, eşitlik, bulunabilirlik, dağıtım, izleme ve destekleme gibi uygulamayı etkileme şartlarıyla ilişkilidir (s. 65).

Politika analizi hükümetlerin ne yaptığının ve niçin yaptığının sebepleri ve sonuçlarının açıklanmasıyla ilişkilidir. Cloete (1995) politika analizinin aşağıdakiler gibi olacağını vurgulamaktadır (Aktaran Matshikwe, 2004, s. 64):

Milli Eğitim Yönetimi Sürecinde Kamu Politikasının Analizi

- a.Mevcut politikayı çalışma veya politikasızlık
- b.Politikasızlıktan dolayı geliştirilen fonksiyonsuzluk durumlarını belirleme
- c.Hangi faktörlerin arızaya neden olduğunu bulmak için mevcut politikasonuçlarını çalışma
- d.Delphi tekniği, beyin fırtınası ve senaryo üretme gibi yaratıcı tekniklerinkullanımıyla geleceği tahmin etme
- e.Yeni veya düzeltilmiş muhtemel politikaları hazırlama.

Eğitim Yönetiminde Politika Analizi

Eğitim yönetiminde politika analizi bir bütün olarak kabul edilirse bu bütünün anlaşılması için parçalara bölünerek ayrıştırılması ve parça veya bölümlerin incelenerek detayların ortaya konması böylece bütün hakkında fikir sahibi olma faaliyetine eğitim politikası analizi denilebilir (Çevik & Demirci, 2012, s. 70).

Eğitim sürecindeki politika analizinin başlangıç noktası, istenen hedeflere ulaşmak ve uygun sistemlerin belirlenmesini kolaylaştırmak için problemi kavramsallaştırmaktır. Bu aşama genel olarak politika problemleri ve politika seçenekleri ile ilgilidir. Strokey ve Leckhauser problemi aşağıdaki şekilde kavramsallaştırmışlardır (Uraiwan, 1984):

İçerik Oluşturmak

İlgili probleme temel teşkil eden şey nedir? Bu problemle mücadele etmek için izlenecek belirli amaçlar nelerdir?

Alternatifleri Düzenlemek

Alternatif eylem yönleri nelerdir? Daha fazla bilgi toplama olasılıkları nelerdir?

Sonuçları Tahmin Etme

Her bir alternatif eylemin sonuçları nelerdir? Bu sonuçları tahmin etmek için uygun teknikler nelerdir? Bu sonuçlar belirsiz ise her biri için yaklaşık tahminler nelerdir?

Sonuçlara Değer Bıçme

Her bir hedefe ulaşmayı, başarılı olarak hangi kriterlere göre ölçebiliriz? Belirli hedefler açısından bazı alternatiflerin üstün bazılarının düşük olduğunu kabul ederek değerli amaçların farklı kombinasyonları birbirleri ile nasıl karşılaştırılmalı?

Bir Seçim Yapma

Analizlerin bütün yönlerini birlikte resmederek tercih edilmiş eylem yönü nedir?

İçerik oluşturmada politika alanlarının odak noktasına dikkat etmek, fikir birliğini geniş ölçüde sağlamak ve hassas konularda titiz davranmak önemlidir. Analizlerde problem alanları belki hakkaniyet, eşitlik, etkililik ve etkisizlik, nitelik veya nicelik açılarından veya ekonomiye etkisi ve benzeri konulara göre gözden geçirilebilir (Uraiwan, 1984).

Politika analizi kısmen tanımlayıcıdır. Çünkü politika analizi, politikanın sonuçları vesebepleri ile ilgili iddiaları ortaya koyan sosyal ve davranış bilimlerine dayanır. Fakat aynı zamanda da normatiftir.

Milli Eğitim Yönetimi Sürecinde Kamu Politikasının Analizi

Normatif, ekonomik ve karar analizleri kadar politikanın ahlaki değerlerini ve beklentilerle ilgili iddiaları doğrulamak ve değerlendirmek için sosyal ve siyasi felsefenin diğer dalları ve ahlakla da yakından ilişkilidir.

Politika analizinin bu normatif yönü gereklidir. Çünkü politik bilgi istenen sonuçları elde etmeyi sağlar ve tercih edilen davranış tarzı biçimlerine, değer yargılarına ve ahlaki esas alan süreçlere dayanır (Dunn, 2003, s. 33).

Bir politika problemi gerçekleştirilmemiş bir değerdir veya bununla birlikte kamu eylemi yoluyla ulaşılabilen tanımlanmış gelişme için fırsattır. Problemi çözecek bilgi problemin çözümüne götüren başarının değerleri ile ilgili bilgi kadar (okul güvenliği veya hayat standardı gibi) problemin önceki şartlarıyla ilgili bilgiyi de gerektirir.

Politika problemleri ile ilgili bilgi politika analizinde kritik bir rol oynar. Çünkü belirlenmiş problemin yolu uygun çözümleri araştırmayı gerektirir. Yetersiz veya hatalı bilgi çok önemli bir hataya neden olabilir (Dunn, 2003, s. 35).

Birleştirilmiş Eğitim Politikası Analizleri Süreci

Yapılması düşünülen hizmetlerin detaylarını içinde bulunulan sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi şartlar da göz önünde bulundurularak ayrıntılı, kapsamlı, bütüncül bir şekilde ele almak/analiz etmek ve bu veriler ışığında kamu hizmetlerinin toplum üzerindeki etkilerini ölçmek kamu politikası analizinin genel amaçlarını belirlemektedir.

Dye (2002) amaçlanan ve yapılması düşünülen faaliyetlerle ilgili noktaları özgün bir şekilde ifade etmenin politika analizinin amacı olduğunu söylemektedir.

Buna göre, politika analizi yöntemlerine dayalı olarak hazırlanan raporların durum tespiti ile ilgili açıklamalar yapması, bilimsel standartlar ve kriterler kullanarak dakik, özenli ve güçlü araştırmalar ile kamu politikasının sonuçlarını/nedenlerini ortaya çıkartması, teklif edilen önermeleri test edebilmesi, önceki araştırmaların bulgularını toplaması/değerlendirmesi ve bu sayede kamu politikaları hakkında güvenilir sonuçlarla farklı kamu birimlerine ve politika alanlarına uygulanabilen genel teoriler geliştirmesi beklenmektedir (Çevik & Demirci, 2012, s. 72).

Demir (2011)'e göre de politika analizi, politika yapım sürecinin daha iyi anlamak ve politika yapıcılar üzerinde etkili ekonomik ve sosyal problemler hakkında, güvenilir ve politikalarla ilgili bilgi vermek amacıyla gerçekleştirilmektedir.

Politika analizi, politikada kimin ne aldığı, neden aldığı ve bunun nasıl bir fark yarattığı ile ilgilenir. Sadece hükümetlerin hangi politikaları izlediği ile değil, neden bu politikaları izledikleri ve bu politikaların sonuçlarının ne olduğu ile ilgili bir çalışmadır.

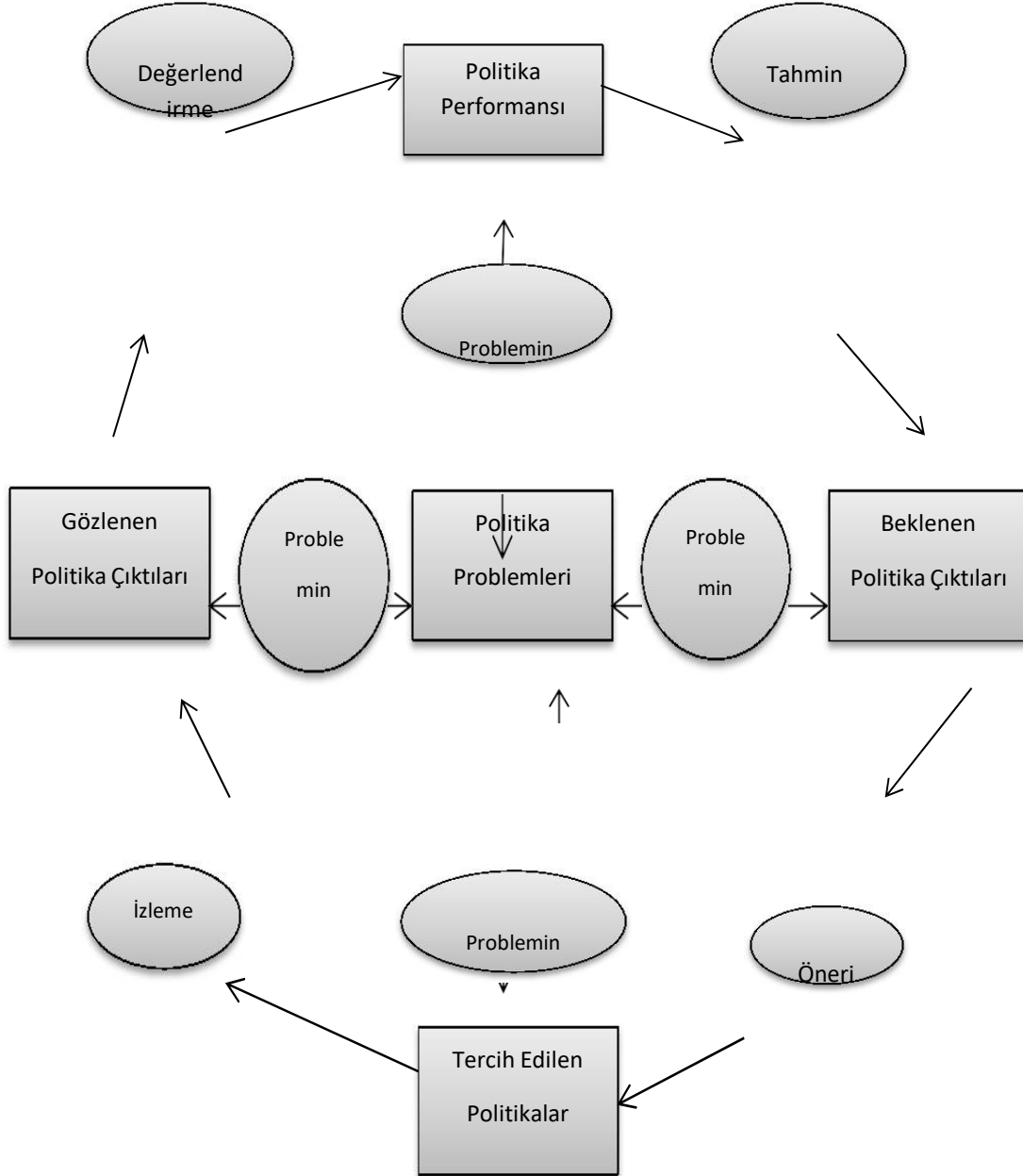
Politika analizi problemlerin tespit edilmesive tanımlanması, bu sorunların hafifletilmesi için politikaların hazırlanması ve bu politikaların sonunda işlerin daha iyi mi yoksa daha kötü mü olacağını ortaya çıkarılması noktasında yaratıcılık ve hayal gücünü gerektirir (Demir, 2011).

Bu çerçevede politika analizi beş tip soruyu cevap arar. Bunlar (Dunn, 2003, s. 3);

- a.Çözümü aranan problemin doğası nedir?
- b.İki veya daha fazla faaliyet yönteminin hangisi problemi çözebilir?
- c.Bu faaliyet yöntemini seçmek ne gibi sonuçlar doğurur?
- d.Sadece sonuçlara ulaşmak problemi çözmek için yeterli mi?
- e.Başka faaliyet yöntemleri seçilirse gelecek sonuçları (çıktıları) ne olabilir?

Milli Eğitim Yönetimi Sürecinde Kamu Politikasının Analizi

Politika analizinde önemli bir rolü olan birleştirilmiş eğitim politikası analizleri süreciyle ilgili şema aşağıda yer almaktadır.

Şekil 1. Birleştirilmiş Eğitim Politikası Analizleri Süreci Dunn, W. N. (2003). Public policy analysis (Third edition). New Jersey: Pearson Prentice Hall.

Yukarıda yer alan beş adet sorunun cevapları, politikaya ilişkin aşağıdaki beş tip politik bilgi bileşenlerinin kazanılmasını sağlar. Bu bileşenler;

a.Politika problemleri hakkındaki bilgiler,

b.Politika performansı,

c.Politika çıktısı beklentileri,

d.Tercih edilen politikalar,

e.Gözlenen politika çıktıları.

Nihayetinde politika analizi yapmanın temel hedefi karar verme mekanizmasına nitelikli bilgi üretmektir. Bu da isabetli ve etkin politika analizi uygun seçilmiş bilimsel yöntemlerin doğru bir şekilde entegre edilmesi ve uygulanması ile yapılabilir (Çevik & Demirci. 2012, s. 72).

Sonuç

Yapılması düşünülen hizmetlerin detaylarını içinde bulunulan sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi şartlar da göz önünde bulundurularak ayrıntılı, kapsamlı, bütüncül bir şekilde ele almak veya analiz etmek ve bu veriler ışığında kamu hizmetlerinin toplum üzerindeki etkilerini ölçmek kamu politikası analizinin genel amaçlarını belirlemektedir.

Politika analizi yöntemlerine dayalı olarak hazırlanan raporların durum tespiti ile ilgili açıklamalar yapması, bilimsel standartlar ve kriterler kullanarak dakik, özenli ve güçlü araştırmalar ile kamu politikasının sonuçlarını/nedenlerini ortaya çıkartması, teklif edilen önermeleri test edebilmesi, önceki araştırmaların bulgularını toplaması/değerlendirmesi ve bu sayede kamu politikaları hakkında güvenilir sonuçlarla farklı kamu birimlerine ve politika alanlarına uygulanabilen genel teoriler geliştirmesi beklenmektedir.

Politika analizi, politika yapım sürecinin daha iyi anlamak ve politika yapımcılar üzerinde etkili ekonomik ve sosyal problemler hakkında, güvenilir ve politikalarla ilgili bilgi vermek amacıyla

gerçekleştirilmektedir.

Politika analizi yapmanın temel hedefi karar verme mekanizmasına nitelikli bilgi üretmektir. Bu da isabetli ve etkin politika analizi uygun seçilmiş bilimsel yöntemlerin doğru bir şekilde entegre edilmesi ve uygulanması ile yapılabilir.

Politika analizi, politikada kimin ne aldığı, neden aldığı ve bunun nasıl bir fark yarattığı ile ilgilenir. Sadece hükümetlerin hangi politikaları izlediği ile değil, neden bu politikaları izledikleri ve bu politikaların sonuçlarının ne olduğu ile ilgili bir çalışmadır.

Politika analizi problemlerin tespit edilmesive tanımlanması, bu sorunların hafifletilmesi için politikaların hazırlanması ve bu politikaların sonunda işlerin daha iyi mi yoksa daha kötü mü olacağına ortaya çıkarılması noktasında yaratıcılık ve hayal gücünü gerektirir.

Kaynakça

Aypay, A. (2015). Eğitim politikası. Ankara: Pegem A.

Asri, S. (2015). Türkiye’de eğitim politikalarının aktörleri. A.Gümüş (Ed.), Türkiye’de eğitim politikaları içinde (s.77-109). Ankara: Nobel.

Ata, B. (2007). Atatürk eğitim ve altruizm. N. Güngör (Ed.) Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze dil, kültür, eğitim içinde (s. 183-201). Ankara: G.Ü. İletişim Fakültesi.

Bardach, E. (2000). A practical guide for policy analysis: The eightfold path to more effective problem solving. New York: Chatham House.

Bayırbağ, M. K. (2013). Kamu politikası analizi için bir çerçeve. M. Yıldız & M. Z. Sobacı (Der.), Kamu politikası, kuram ve uygulama (1. Baskı). (s. 44-65). Ankara: Adres.

Cloete, F. & Wissink, H.F. (2000). Improving public policy. Pretoria. J.L. Van Schaik. Corkery, J., Land, A. & Bossuyt, J. (1995). A Study Based on the Introduction of Cost-Sharing for Education in Three African Countries. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?> Avrupa Birliği-Türkiye Sosyal, Kültürel, Eğitim, Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi, 4(7), 24-67.

Çağlar, M. & Reis, O. (2007). Eğitimde paradigmlar dönüşümler sürecinde çağdaş ve küryerel eğitim planlaması (1. Baskı). Ankara: Pegem A.

Demir, F. (2011). Kamu politikası ve politika analizi çalışmalarının teorik çerçevesi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 30, 107-120.

Demiralp, A. (2004). Süleyman Demirel Dönemindeki eğitim ve kültür politikaları. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Demirtaş, B. (2008). Atatürk döneminde eğitim alanında yaşanan gelişmeler. Akademik Bakış Dergisi, 1(2), 155-176.

Erzan, A. (2005). Eğitim Yönetimi Sistemleri Günce, 32, 4–8. Avrupa Birliği-Türkiye Sosyal, Kültürel, Eğitim, Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi, 4(7), 24-67.

Fischer, F. (1996). Evaluating public. New York: Prentice Hall.

Huang, Z., Wang, T. & Li, X. (2015) The political dynamics of educational changes in China. Avrupa Birliği-Türkiye Sosyal, Kültürel, Eğitim, Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi, 4(7), 24-67.

Kuş, E. (2003). Nicel-nitel araştırma teknikleri: Sosyal bilimlerde araştırma teknikleri nicel mi? Nitel mi? Ankara: Anı.

Laswell, H.D. & Kaplan, A. (1950). Power and society, New Haven: Yale University. Laswell, H.D. (1958). Politics: Who gets what, when, how? New York: Meridian Books.

Munger, M. C. (2003). Analyzing policy. New York: WW Norton.

Odabaşı, F. (2013). Algıları ve Bilgiyi Özümseyici Bireyler. Türkiye Sosyal, Kültürel, Eğitim, Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi, 4(7), 24-67.

Rizvi, F. & Lingard, B. (2010). Globalizing education policy. New York: Routledge. Sabatier, P. (1986). Top-down and Bottom-up Approaches to Implementation Research: A Critical Analysis and Suggested Synthesis. Journal of Public Policy, 6 (1), 21–48.

Sezgin, İ. (2019). 2019 yılında Türk milli eğitimi ve yönetimi ulusal sempozyumu. Ankara: Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim, Araştırma, Geliştirme Vakfı.

Milli Eğitim Yönetimi Sürecinde Kamu Politikasının Analizi

Şimşek, H. (2013). OECD 2013 eğitim göstergeleri raporu: Ne ekersen onu biçersin. Türkiye Sosyal, Kültürel, Eğitim, Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi, 4(7), 24-67.

Toksöz, F. (2004). Assessment of public administration in Turkey. Retrieved from UNPAN Avrupa Birliği-Türkiye Sosyal, Kültürel, Eğitim, Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi, 4(7), 24-67.

Yenilmez, K. ve Duman, A. (2008). İlköğretimde matematik başarısını etkileyen faktörlere ilişkin öğrenci görüşleri. Kırgızistan Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19, 251-268.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (9. Genişletilmiş Baskı). Ankara: Seçkin.

Zafer, B. (2020). Türkiye'nin eğitim plan, program ve strateji süreçleri. Ankara: TKD.